

ПРАБЛЕМЫ ПЕРАКЛАДУ АДЛЮСТРАВАННЫХ У КІТАЙСКОЙ ПАЭЗІІ РЭАЛІЙ НА БЕЛАРУСКУЮ МОВУ

К.Д.Кочнева (Мінск, МДЛУ)

У артыкуле разглядаюцца пераклады твораў кітайскіх пісьменнікаў розных эпох на беларускую мову ў параўнальным аспекце. Аналізуюцца спосабы і праблемы перакладу безэквівалентнай лексікі ў паэтычным тэксце.

Ключавыя словы: *рэалія; спецыфіка перакладу; перакладчыцкія трансфармацыі; беларуская мова; кітайская мова; Лі Бо; Ду Фу; Сюй Чжымо; Ай Цін.*

THE PROBLEMS OF TRANSLATING THE REALITIES REFLECTED IN CHINESE POETRY INTO THE BELARUSIAN LANGUAGE

E.D.Kocneva (Minsk, MSLU)

The article examines the translations of works by Chinese writers of different eras into the Belarusian language from a comparative perspective. The methods and problems of translating non-equivalent lexis within the framework of poetic text are analyzed.

Key words: *realities; specificity of translation; translation transformations; Belarusian language; Chinese language; Li Bo; Du Fu; Xu Zhimo; Ai Qing.*

Кожны народ мае ўнікальнае ўспрыманне навакольнага свету, якое фарміруецца пад уздзеяннем асабістага гістарычнага, культурнага і сацыяльнага кантэксту. У выніку гэтага пэўныя з'явы і аспекты штодзённасці дадзенага народа застаюцца незнаёмымі для прадстаўнікоў іншых культур, не маюць адпаведнага эквівалента ў мове перакладу. Найбольш частым азначэннем такіх лексічных адзінак з'яўляецца «рэалія».

У дадзеным артыкуле разглядаюцца рэаліі, адлюстраваныя ў творах кітайскіх пісьменнікаў розных эпох ў параўнальным аспекце. Лі Бо і Ду Фу належаць да эпохі Тан, Сюй Чжымо і Ай Цін прадстаўляюць 20 стагоддзе.

У сферы перакладу паняцце «рэалія» мае розныя трактоўкі і тэрміналагічныя інтэрпрэтацыі. Г.Д. Тамахін, вучоны-энцыклапедыст, адзначае, што існуюць два аспекты паняцця «рэаліі»: 1) гэта прадмет, паняцце, з'ява, характэрнае для гісторыі, культуры, побыту, укладу таго ці іншага народа, краіны і якое не сустракаецца ў іншых народаў; 2) слова, якое пазначае такі прадмет, паняцце, з'яву [1]. Згодна з вызначэннем, дадзеным навукоўцамі С.І. Влаховым і С.П. Фларыным, «рэаліі» – гэта словы ці ўстойлівыя словазлучэнні, якія называюць аб'екты, характэрныя для жыцця ў цэлым, і ў прыватнасці, побыту, культуры, сацыяльнага кантэксту аднаго канкрэтнага народа і чужыя іншаму народу [2]. Г.Д. Тамахін, В.С. Вінаградаў прапаноўваюць шырокія класіфікацыі рэалій [3], на аснове якіх, а таксама з улікам спецыфікі прааналізаваных паэтычных тэкстаў мы складаем сваю, прадстаўленую ніжэй.

Пры перакладзе рэалій узнікаюць дзве галоўныя цяжкасці. Першая звязана з тым, што ў мове перакладу адсутнічае эквівалент ці аналаг слова, які б цалкам адпавядаў дадзенай рэаліі. Другая цяжкасць мае дачыненне да неабходнасці не

толькі перадаць семантычны складнік рэаліі, але і захаваць яе канатацыю, нацыянальна-гістарычную афарбоўку. Перакладчыку неабходна разумець, з якой мэтай выкарыстоўваюцца рэаліі ў мастацкім творы, і вырашаць, ці трэба пакідаць у перакладзе пэўнае іншамоўнае слова, як падабраць адпаведны эквівалент у мове перакладу. У сувязі з гэтым пры перакладзе выкарыстоўваецца мноства спосабаў і прыёмаў, якія з'яўляюцца вынікам шматгадовых моўных кантактаў і даследаванняў. Кожны від трансфармацыі мае свае перавагі і абмежаванні і прымяняецца ў залежнасці ад кантэксту, тыпу тэксту і асаблівасцяў зыходнай і мэтавай моў.

Пры аналізе шасці зборнікаў вершаў («Флейты сумныя гукі» Лі Бо, «Выбраная лірыка» Ду Фу, «Адзінота горных вышынь» Ду Фу, «Лілеі тварык чароўны» Сюй Чжымо, «Гімн святлу» Ай Цін, «Пялёсткі лотаса і хрызантэмы: сто паэтаў Кітая 20 стагоддзя») былі адабраны і разгледжаны 402 рэаліі. Ніжэй прадстаўлены групы з найбольшай колькасцю рэалій, вынікі іх аналізу, найбольш частых спосабаў іх перакладу і прыклады адпаведнай лексікі.

1. Анамастычныя рэаліі: эпоха Тан, 121 адзінка: транскрыпцыя – 44,63%, калькаванне – 14,88%, каментарый – 40,5%. Прыклад: 御宿 'Юйсу, рака': Юйсу (транскрыпцыя), Рака Юйсу *Усе згаданыя [...] (транскрыпцыя, тлумачэнне, каментарый). 20 стагоддзе, 35 адзінак: транскрыпцыя – 28,57%, сумяшчальны (калькаванне, транскрыпцыя і г.д.) – 31,43%, замена – 14,29%, каментарый – 2,86%. Прыклад: 黄河 'Хуанхэ': Хуанхэ (транскрыпцыя), Жоўтая рака (калькаванне).

2. Геаграфічныя рэаліі: Эпоха Тан, 31 адзінка: даслоўны пераклад – 45,16%, генералізацыя – 32,26%, каментарый – 9,68%. Прыклад: 杜鹃花 'азалія, рададэндран індыйскі': кветкі (генералізацыя), зязюліна кветка (калькаванне). 20 ст.: генералізацыя – 45,45%, даслоўны пераклад – 27,27%. Прыклад: 梅花雀 'астрыльд, слівавы верабей': птушка (генералізацыя).

3. Этнаграфічныя рэаліі: Эпоха Тан, 67 адзінак: калькаванне – 20,9%, даслоўны – 19,4%, генералізацыя – 19,4%, апісальны – 17,91%, каментарый – 10,45%. Прыклад: 画省 'распісная палата (вобр. аб палатах, сцены якіх распісвалі партрэтамі знакамітых людзей, дын. Хань)': зала скрыжляў (апісальны), у пакоях тых распісных *Маецца на ўвазе [...] (калькаванне і каментарый). 20 ст., 42 адзінка: даслоўны – 40,48%, генералізацыя – 28,57%, калькаванне – 19,05%, каментарый – 2,38%. Прыклад: 焰火 'феерверк': салюты (даслоўны), феерверк (даслоўны).

4. Рэлігія і культура: Эпоха Тан, 41 адзінка: калькаванне – 26,83%, апісальны – 19,51%, генералізацыя – 14,63%, даслоўны – 14,63%, каментарый – 21,95%. Прыклад: 仙侶 'казачная пара, несмяротныя людзі': з сянямі (транскрыпцыя і апушчэнне), з сябрамі бяссмертнымі (апісальны). 20 ст., 39 адзінак: даслоўны – 33,33%, апісальны – 15,38%, каментарый – 5,13%. Прыклад: 凤凰 'фенікс': фенікс (даслоўны).

На падставе праведзенага аналізу мы можам зрабіць выснову аб тым, што пры перакладзе вершаў беларускія перакладчыкі часцей выкарыстоўвалі прыёмы, якія дазваляюць захаваць спецыфіку кітайскіх рэалій, а таксама даслоўны пераклад, які не патрабуе спецыяльных перакладчыцкіх трансфармацый. Адносна часта выкарыстоўвалася генералізацыя, якая падладжвае тэкст арыгінала пад рэчаіснасць беларускай лінгвакультуры, радзей – апушчэнне рэаліі. Адрозненне ў відах перакладчыцкіх трансфармацый у вершах паэтаў розных стагоддзяў праяўляецца пры падліку «анамастычных» рэалій: з-за ўжывання паэтамі эпохі Тан іх большай колькасці, перакладчык часцей выкарыстоўвае транскрыпцыю. Адрозненні ў спосабах перакладу заўважны пры параўнанні перакладаў у розных зборніках і серыях зборнікаў.

Праведзены аналіз перакладу дазволіў вылучыць, што праблема пошуку дакладнага эквівалента ў асноўным тычыцца рэалій, якія маюць этнаграфічную і рэлігійную афарбоўку.

У дадзенай сітуацыі перад перакладчыкам паўстае пытанне: адаптаваць тэкст для беларускага чытача, выкарыстоўваючы такія прыёмы, як апушчэнне ці генералізацыю, альбо захаваць нацыянальна-культурную разнастайнасць арыгінальнага твора, карыстаючыся апісальным перакладам ці транслітарацыяй. Кампрамісам у дадзеным пытанні можа з'яўляцца захаванне нацыянальнай спецыфікі тэксту з наступным каментараваннем і раскрыццём сэнсу рэаліі для чытача.

СПІС ЛІТАРАТУРЫ

1. Томахин, Г. Д. Реалии в языке и культуре / Г. Д. Томахин // ИЯШ. – 1997. – № 3. – С. 13–18.
2. Влахов, С. Непереводимое в переводе / С. Влахов, С. Флорин. – М. : Междунар. отношения, 1986. – 344 с.
3. Виноградов, В. С. Лексические вопросы перевода художественной прозы / В. С. Виноградов. – М. : Изд-во Моск. ун-та, 1978. – 172 с.